

รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพจังหวัดนครสวรรค์

Employment Patterns that are Suitable for the Power of Active Aging
Elderly People (Active Aging) to Support the Aging Society with Quality

สิริมาส หมื่นสาย¹

Sirimas Muensai

Received: January 21 2023

Revised: March 10, 2023

Accepted: April 01, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) บริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ 2) นำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ และ 3) พัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้จำนวน 400 คน จากตัวแทนประชากร 115,047 คน ด้วยแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้สูงอายุ 30 คน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 หน่วยงานวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตีความหรือการแปลความจากบทสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสม พบว่า การจ้างงานในปัจจุบันนั้นมีการจ้างงานในอาชีพอิสระเหมาะสมกับพื้นที่ ระยะทางการเดินทางที่สามารถเดินทางเองได้ ลักษณะการจ้างงานเป็นไปตามความชำนาญของผู้สูงอายุเช่นงานด้านฝีมือ ช่างฝีมือต่าง ๆ 2) รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสม

¹ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา; Chao Phraya University

กับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้นต้องคำนึงถึงสุขภาพของผู้สูงอายุ รายได้ที่เกิดขึ้น ความมั่นคงในการทำงานและความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และการจ้างงานนั้นต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมในสังคมเกิดขึ้นด้วย และ 3) พัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าควรพัฒนาเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาในการทำงาน การจ้างงาน การเข้าทำงาน การสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตัวเอง และได้รับการยอมรับจากสังคม

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้, รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสม, ดัชนีพลัง, สังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the suitable context and employment conditions of the self-help elderly group; 2) to present the employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly group; and 3) to develop an employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly group to support the aging society with quality in Nakhon Sawan Province. It was a mixed methods research. A quantitative research was used to collect data from a group of 400 self-help elderly people from a representative population of 115,047 people with a questionnaire. Data were analyzed by frequency, percentage, mean and standard deviation. A qualitative research was conducted with in-depth interviews from a group of 30 elderly people, from 5 related agencies. Data were analyzed using interpretation or interpretation from the interviews. The results of the research revealed that 1) the suitable context and employment conditions found that current employment had employment in independent occupation suitable for the area. Travel distance can travel by yourself. The nature of employment was based on the expertise of the elderly such as handicrafts, various craftsmen; 2) employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly group to support the aging society with quality in Nakhon Sawan Province found that the

appropriate employment patterns must take into account the health of the elderly, recurring income, work stability and life security and employment must also have a social participation process; and 3) developing the employment patterns suitable for active aging of the self-help elderly to support the aging society with quality in Nakhon Sawan Province found that it should be developed about work counseling, employment, joining work, supporting activities to generate income for the elderly to see the value in themselves and accepted by society.

Keywords: Self-help Elderly, Suitable Employment Patterns, Active Aging Index, Aging Society with Quality

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในช่วงของการใช้แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) โดยแผนนี้ระบุปรัชญาหลักที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ คือ สร้างหลักประกันในวัยสูงอายุโดยเริ่มจากการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว ให้การเกื้อหนุนชุมชน ให้ความช่วยเหลือ และสุดท้าย คือ สังคมภาครัฐให้การเกื้อหนุนตามลำดับ การคำนึงถึงศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ ซึ่งสมควรดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพ มีวิสัยทัศน์ คือ “ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม” โดยระบุไว้ว่า ผู้สูงอายุที่ทุกข์ยากและต้องการการเกื้อหนุนหากมีการดำเนินการที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งในสังคมสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ระบบสวัสดิการและการบริการต้องสามารถรองรับผู้สูงอายุให้ดำรงอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพที่สมเหตุสมผล และรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบบริการ วัตถุประสงค์ของแผน คือ เพื่อให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตและมีหลักประกันเพื่อให้ประชาชน ครอบครัว ชุมชน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการกิจด้านผู้สูงอายุโดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 5 ด้าน คือ 1) ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ 2) ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ 3) ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ 4) ด้านการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ และ 5) ด้านการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้

ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (กุลล สุนทรธาดา และกมลชก ขำสุวรรณ, 2553)

สำหรับยุทธศาสตร์ที่สามนั้นได้กำหนดมาตรการทางด้านคุ้มครองด้านรายได้หลักประกันด้านสุขภาพ ด้านครอบครัวผู้ดูแลและการคุ้มครอง และมาตรการระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน จะเห็นได้ว่า แผนผู้สูงอายุฉบับนี้ ได้มุ่งเน้นการสร้างหลักประกันผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนโดยมีครอบครัวชุมชน สังคม และภาครัฐให้การเกื้อหนุนผู้สูงอายุ ดังนั้น รูปแบบการจัดบริการผู้สูงอายุในประเทศไทยในอนาคตก็ควรจะมุ่งเน้นไปที่การจัดบริการและการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน (ศุภเจตน์ จันทรสาส์น, 2555) อนึ่ง นอกจากตามที่กฎหมายกำหนดแนวทางในการปฏิบัติและนำมาบังคับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุแล้ว แนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุอีกประการก็คือ พหุฒิปลัง (Active Ageing) ประกอบด้วย 1) การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงร่างกายและจิตใจเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ 2) การทำความเข้าใจกับสุขภาพอนามัยเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ 3) การออกกำลังกาย 4) การพัฒนาสุขภาพจิต 5) อาหารและโภชนาการสำหรับวัยสูงอายุ 6) หลักธรรมและศาสนา 7) เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ 8) ทักษะการมีส่วนร่วมในสังคม 9) งานอดิเรก 10) กฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ 11) การเงินและการออม 12) การเตรียมบ้านสำหรับวัยสูงอายุ และ 13) การใช้คอมพิวเตอร์และสารสนเทศในการค้นหาความรู้ (ปณิธิ บรรวณ, 2557)

สำหรับปัญหาในปัจจุบันนั้นพบว่า จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังเป็นผู้ที่วัยวุฒิคุณวุฒิ ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมาก แต่สิ่งที่ไม่สามารถเอื้อต่อการพัฒนาได้คือ รูปแบบการจ้างงานทั้งในภาคเกษตรกรรม ภาคเมือง และภาคอุตสาหกรรม ในกรณีของหน่วยงานภาครัฐยิ่งเห็นได้ชัดเมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์จะต้องเกษียณอายุราชการตามที่กฎหมายกำหนด หรือหากจะจ้างต่อนั้นก็ยังมีหลักเกณฑ์การพิจารณาที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแต่ละองค์กรและงบประมาณขององค์กร ซึ่งกฎหมายการจ้างงานนั้นไม่ครอบคลุมหรือบังคับใช้ได้อย่างชัดเจนทุกหน่วยงาน ในส่วนที่เป็นภาคอุตสาหกรรมก็เช่นกัน ด้วยค่าจ้างที่สูงขึ้นตามประสบการณ์การทำงานจึงไม่สามารถจ้างได้ เปลี่ยนมาจ้างวัยทำงานที่อยู่ในวัยเริ่มต้นหรือจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรแทน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ หรือการจ้างงานของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

การศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) ซึ่งในพื้นที่มีสภาพการจ้างงานรูปแบบใดบ้างที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุและเหมาะสมกับดัชนีพหุฒิปลังของผู้สูงอายุ ในด้านร่างกายและจิตใจ มีการทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

และสามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวัน มีส่วนร่วมในการทำงาน และมีส่วนร่วมในครอบครัวและกลุ่มสังคม รวมถึงความมั่นคงทั้งด้านการเงินและด้านกายภาพอีกด้วย ดังนั้นเหตุผลจึงเป็นภาวะที่ผู้สูงอายุพึงมีเพราะทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองในวัยชราได้อย่างมีความสุข ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นทั้งการจ้างงานในสังคมเกษตรกรรม สังคมเมือง และสังคมอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพจังหวัดนครสวรรค์ ตลอดจนนำผลที่ได้จากการศึกษานำไปพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพและจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ซึ่งเป็นการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้วนำไปสู่การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ รายละเอียดดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ ในพื้นที่ตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 115,047 คน และเมื่อคัดเลือกคุณสมบัติโดยพิจารณาจากการเข้าร่วมกลุ่มชุมชน สุขภาพของผู้สูงอายุ การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในชุมชนทั้งในลักษณะของนักปฏิบัติ ประชาชนชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ได้จากการเปิดสุตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ค่าความคลาดเคลื่อนที่ 95% พบว่า ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

2. ขอบเขตการวิจัย ได้แก่ ขอบเขตด้านพื้นที่คือประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ขอบเขตด้านเนื้อหาคือแนวคิด ทฤษฎี สภาพบริบททั่วไป แนวคิดการจ้างงานผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวคิดพหุผลพลึง จากเอกสาร ตำรา ระเบียบข้อบังคับ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ขอบเขตด้านระยะเวลา คือ ระยะเวลาการทำวิจัย จำนวน 12 เดือน

3. เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามจากการตรวจสอบเอกสาร ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถามของแต่ละด้านโดยการวิเคราะห์ หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค ถ้าได้ค่ามากกว่า 0.7 ถือว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือ เมื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ในภาพรวมทั้งฉบับอยู่ที่ 0.94

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บและรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยตนเองพร้อมทั้งทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบสอบถามและนำมากำหนดรหัสลงในแบบสอบถามแล้วนำไปลงในโปรแกรมสำเร็จรูป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถามนั้นสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกคุณสมบัติโดยพิจารณาจากการเข้าร่วมกลุ่มชุมชน สุขภาพของผู้สูงอายุ การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในชุมชนทั้งในลักษณะของนักปฏิบัติ ประชาชนชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้สูงอายุ 30 คน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 หน่วยงาน

2. ขอบเขตการวิจัย ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ แนวคิด ทฤษฎี สภาพบริบททั่วไป แนวคิดการจ้างงานผู้สูงอายุ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แนวคิดพหุผลพลึง จากเอกสาร ตำรา ระเบียบข้อบังคับ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ขอบเขตด้านระยะเวลา คือระยะเวลาการทำวิจัย จำนวน 12 เดือน

3. เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามที่เป็นประเด็นหลัก และประเด็นที่มีค่าน้อยที่สุดมาเป็นกรอบในการร่างแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันได้แก่ ผู้สูงอายุของจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

4. คุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกันในด้านข้อมูล ด้านทฤษฎีและด้านผู้วิจัย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยติดต่อประสานงานบุคคลกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้เพื่อขออนุญาตให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์ พูดคุยและเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสพการณ์ให้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ในเรื่องที่ต้องการศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตีความหรือการแปลความจากบทสัมภาษณ์ เพื่อตอบคำถามการวิจัยการนำเสนอผลการศึกษาที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมทั้งสรุปและอภิปรายผลด้วยการพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การจ้างงานในปัจจุบันนั้นมีการจ้างงานในอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสามารถในการเดินทางไปทำงานได้เอง หากจะรับงานไปทำที่บ้านย่อมสามารถทำได้ ซึ่งงานที่ทำงานให้เป็นการจ้างงานที่มีรายได้ประจำเกิดขึ้น ลักษณะการจ้างงานในปัจจุบันในพื้นที่ได้แก่ งานฝีมือช่างฝีมือต่าง ๆ งานเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะประสบการณ์ให้กับผู้อื่น

2. การนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลวัตพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้นต้องคำนึงถึงสุขภาพของผู้สูงอายุ รายได้ที่เกิดขึ้น ความมั่นคงในการทำงานและความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และการจ้างงานนั้นต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมในสังคมเกิดขึ้นด้วย ซึ่งเป็นไปตามดัชนีพลวัตพลังของผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านสุขภาพ สำหรับการจ้างงานนั้นต้องไม่เกินกำลังของผู้สูงอายุเหมาะสมกับช่วงวัยและกำลังร่างกายที่พึงมี ต้องเป็นงานที่ไม่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ ไม่ให้เคร่งเครียด หรือหาก

ต้องจ้างผู้สูงอายุควรมีการบันทึกการดูแลสุขภาพเนื่องจากโรคประจำตัวต่าง ๆ เพื่อป้องกันผลกระทบท่อการจ้างงาน

2.2 ด้านหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต การจ้างงานเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุนั้นต้องมีการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อทราบรายรับรายจ่าย และการออมเงิน พัฒนาสภาพพื้นที่แวดล้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้มีความปลอดภัย รวมไปถึงแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีการให้บริการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพปลอดภัย

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติจริงเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การจ้างงานที่เกิดขึ้นนั้นต้องตระหนักถึงการตั้งศักยภาพการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

3. การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้น ต้องมุ่งเน้นการให้ค่าปรึกษาในการหางานทำ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นแรงงานกลุ่มที่บางรายเป็นแรงงานที่ออกจากงานแล้วและบางรายยังอยู่คงทำงานอยู่ในสถานประกอบการ การให้ค่าปรึกษาในการหางานทำอาจจะต้องดำเนินการให้ตรงกับความต้องการและคุณสมบัติของผู้สูงอายุ การให้การสนับสนุนในการหางานสำหรับก่อนจ้างงาน และเมื่อเข้าทำงาน เช่น การขึ้นทะเบียนและจัดหางานด้วยการสมัครงานที่กรมการจัดหางาน หรือสำนักงานจัดหางานในระดับจังหวัด ผู้สมัครจะได้รับการขึ้นทะเบียนหางาน โดยพิจารณาจากความสามารถและคุณลักษณะที่ตรงกับงาน เมื่อจำเป็นควรมี เจ้าหน้าที่ที่ร่วมติดตามไปผู้สมัครงานเมื่อมีการแนะนำงานด้วย การจัดโปรแกรมทดลองจ้างงานด้วยสัญญาจ้างงานแบบกำหนดระยะเวลาตายตัวกับนายจ้าง จะมีการทดลองจ้างงานเป็นระยะเวลา 3 เดือน ความกังวลที่เกิดจากงานจะลดลง และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้างจะมีมากขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการจ้างงานประจำ การสนับสนุนเมื่อออกจากงานและเปลี่ยนงาน และการสนับสนุนเพื่อกลับเข้าทำงานใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาบริบทและสภาพการจ้างงานที่เหมาะสมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การจ้างงานในปัจจุบันนั้นมีการจ้างงานในอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่มิมีความสามารถในการเดินทางไปทำงานได้เอง หากจะรับงานไปทำที่บ้านย่อมสามารถทำได้ งานที่ทำอยาก

ให้เป็นงานที่มีรายได้ประจำเกิดขึ้น ลักษณะการจ้างงานในปัจจุบันในพื้นที่ ได้แก่ งานฝีมือ ช่างฝีมือต่าง ๆ งานเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะประสบการณ์ให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุษา โพนทอง (2556) ได้ศึกษาพลังของการเป็นผู้สูงอายุ (พหุพลัง) โดยการศึกษาในบริบทเกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ ยอมรับความจริงที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของโลก จะช่วยให้เห็นชีวิตที่ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งจะช่วยให้มีการเตรียมความพร้อมของตนเองให้อยู่ในโลกอนาคตได้อย่างมีความสุขและมีคุณค่าประกอบอาชีพที่ถนัดมีความสุขในการประกอบอาชีพอิสระ การแสดงศักยภาพเกี่ยวกับงานฝีมือต่าง ๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล (2558) ได้ศึกษาระดับพหุพลังของผู้สูงอายุไทย โดยนำแนวคิดภาวะพหุพลังขององค์การอนามัยโลก 3 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม และด้านการมีหลักประกันจากผลการศึกษาพบว่า ดัชนีด้านการมีส่วนร่วมนั้น ประกอบด้วยดัชนีที่สำคัญ คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม/ชมรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องเกิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้ เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะประกอบอาชีพให้กับคนจากรุ่นสู่รุ่น เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมโดยไร้รอยต่อและเชื่อมโยงทุกกลุ่มอายุ พร้อมทั้งเกิดการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุในชุมชน

2. การนำเสนอรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพหุพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือนตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้นต้องคำนึงถึงสุขภาพของผู้สูงอายุ รายได้ที่เกิดขึ้น ความมั่นคงในการทำงานและความมั่นคงในการดำเนินชีวิต และการจ้างงานนั้นต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมในสังคมเกิดขึ้นด้วย ซึ่งเป็นไปตามดัชนีพหุพลังของผู้สูงอายุด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ด้านสุขภาพ สำหรับการจ้างงานนั้นต้องไม่เกินกำลังของผู้สูงอายุเหมาะสมกับช่วงวัยและกำลังร่างกายที่พึงมี ต้องเป็นงานที่ไม่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ ไม่ให้เคร่งเครียด หรือหากต้องจ้างผู้สูงอายุควรมีการบันทึกการดูแลสุขภาพเนื่องจากโรคประจำตัวต่าง ๆ เพื่อป้องกันผลกระทบต่อการทำงานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนภภรณ์ หะวานนท์ และธีรวัลย์ วรธโนทัย (2552) ที่กล่าวว่าการทำงานที่ผู้สูงอายุยังคงสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ใกล้เคียงกับผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนให้ได้มากที่สุด สิ่งที่แตกต่างกันคือ การปฏิบัติงานในงานบางลักษณะที่อาจมีต้องใช้กำลังเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นข้อจำกัดของผู้สูงอายุ หากต้องปฏิบัติจะทำให้เกิดความเครียดส่งผลกระทบต่อจิตใจด้วย

2.2 ด้านหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต การจ้างงานเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตของผู้สูงอายุนั้นต้องมีการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อทราบรายรับรายจ่าย และการออมเงิน พัฒนาสภาพพื้นที่แวดล้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้มีความปลอดภัยรวม

ไปถึงแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีการให้บริการเกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของการศึกษาของศูนย์บริการวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2551) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของผู้อยู่อาศัยซึ่งภาครัฐต้องสนับสนุนเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจส่วนตัวที่มีความยืดหยุ่นสูงประกอบกับการส่งเสริมการลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัยให้กับผู้อยู่อาศัย

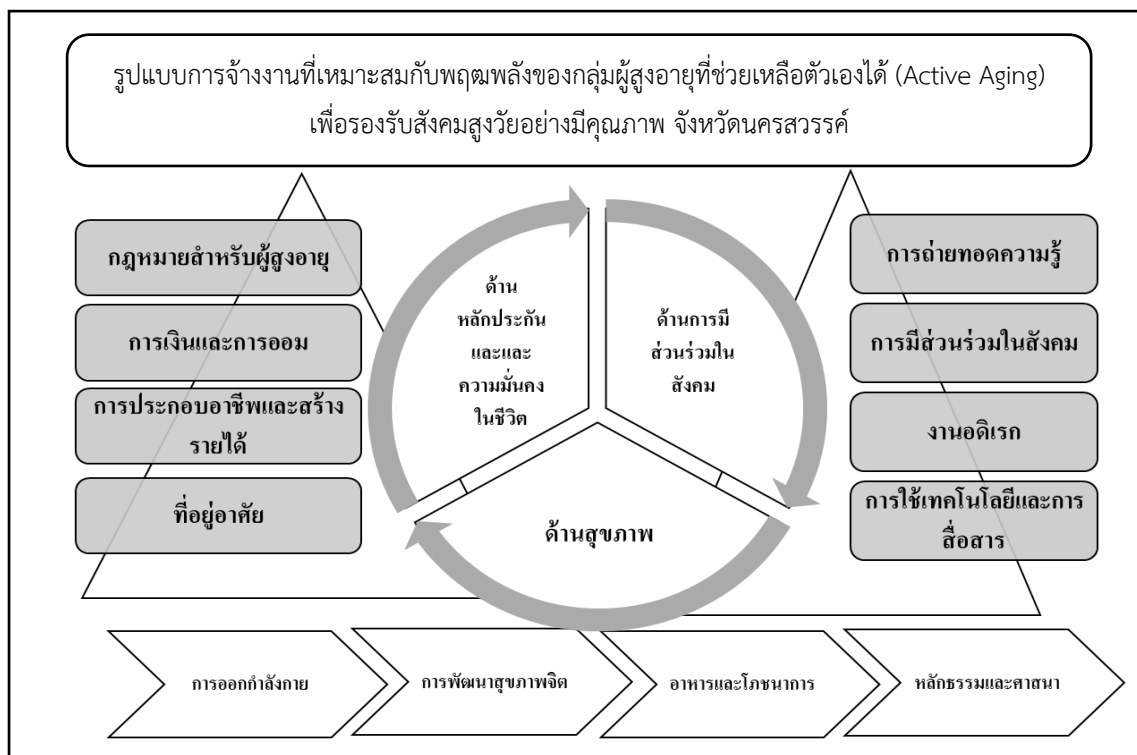
2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติจริงเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การจ้างงานที่เกิดขึ้นนั้นต้องตระหนักถึงการตั้งศักยภาพการถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มต่าง ๆ การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบรรลุ ศิริพานิช (2550) ที่กล่าวว่าเกษียณอายุควรมีการเตรียมความพร้อมเรื่องทรัพย์สินเงินทองไว้ล่วงหน้า ตั้งแต่วัยกลางคน เพราะเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุแล้วโอกาสที่จะหางานที่มีรายได้สูงเป็นไปได้ยาก การหวังพึ่งลูกหลานในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันเป็นเรื่องค่อนข้างลำบาก การมีฐานะการเงินที่มั่นคงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เกษียณอายุมีความสุขในบ้านปลายชีวิต นอกจากนี้การเสริมพลังของผู้สูงอายุที่เหมาะสมคือการใช้เวลาว่างของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่เกิดการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

3. การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมนั้น ต้องมุ่งเน้นการให้คำปรึกษาในการหางานทำ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นแรงงานกลุ่มที่บางรายเป็นแรงงานที่ออกจากงานแล้วและบางรายยังอยู่คงทำงานอยู่ในสถานประกอบการ การให้คำปรึกษาในการหางานทำอาจจะต้องดำเนินการให้ตรงกับความต้องการและคุณสมบัติของผู้สูงอายุ การให้การสนับสนุนในการหางาน สำหรับก่อนจ้างงาน และเมื่อเข้าทำงาน เช่น การขึ้นทะเบียนและจัดหางานด้วยการสมัครงานที่กรมการจัดหางาน หรือสำนักงานจัดหางานในระดับจังหวัด ผู้สมัครจะได้รับการขึ้นทะเบียนหางาน โดยพิจารณาจากความสามารถและคุณลักษณะที่ตรงกับงาน เมื่อจำเป็นควรมี เจ้าหน้าที่ที่ร่วมติดตามไปผู้สมัครงานเมื่อมีการแนะนำงานด้วย การจัดโปรแกรมทดลองจ้างงานด้วยสัญญาจ้างงานแบบกำหนดระยะเวลาตายตัวกับนายจ้าง จะมีการทดลองจ้างงานเป็นระยะเวลา 3 เดือน ความกังวลที่เกิดจากงานจะลดลง และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้างจะมีมากขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการจ้างงานประจำ การสนับสนุนเมื่อออกจากงานและเปลี่ยนงาน และการสนับสนุนเพื่อกลับเข้าทำงานใหม่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Thanakwang, K. & Soonthorndhada, K. (2006) ที่กล่าวว่า การสร้างดัชนีพหุ

พลัง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด (การประเมินสุขภาพร่างกายตนเอง สุขภาพจิต ความพิการความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวัน ข้อจำกัดด้านการทำหน้าที่ของร่างกาย พฤติกรรมการออกกำลังกาย) ด้านการมีส่วนร่วม 3 ตัวชี้วัด (การมีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในครอบครัว การทำกิจกรรมกลุ่ม/ชมรม) และด้านความมั่นคง 6 ตัวชี้วัด (รายได้ ความเพียงพอของรายได้ แหล่งรายได้ ความเป็นเจ้าของบ้าน การอยู่อาศัย การมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ปลอดภัย พบว่า ดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทยด้านสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ดัชนีพหุพลังด้านการมีส่วนร่วม ยังอยู่ในระดับที่ต่ำในส่วนของดัชนีพหุพลังด้านความมั่นคงจะลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น โดยผู้สูงอายุชายจะมีระดับพหุพลังสูงกว่าหญิง และระดับพหุพลังจะสูงขึ้น ถ้าผู้สูงอายุมีระดับการศึกษาและสถานภาพการทำงานที่ดี อีกทั้งยังพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาล และกรุงเทพมหานคร จะมีระดับพหุพลังต่ำกว่าผู้สูงอายุนอกเขตเทศบาลเนื่องจากมีดัชนีด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมที่ต่ำกว่า

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพหุพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ สามารถนำเสนอได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ จากผลการวิจัยตัวชี้วัดตามดัชนีพลังรูปแบบการจ้างงานที่เหมาะสมกับพลังของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ดัชนีที่สำคัญในแต่ละด้าน ประกอบด้วย ดังนี้

1. ด้านสุขภาพ พบว่า ส่งเสริมการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ควบคุมน้ำหนัก การปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความสุขทางด้านกายและใจ

2. ด้านหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต พบว่า ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน การเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนให้กับผู้สูงอายุ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมและมีความปลอดภัย ส่งเสริมการทำงานตามกำลังความสามารถ เพื่อให้เกิดความภูมิใจในความสามารถที่สร้างรายได้

3. ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม พบว่า ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญให้กับชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมการเข้าร่วม กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชน งานจิตอาสาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารพบว่าโดยปกตินี้ผู้สูงอายุใช้ Line ในการติดต่อสื่อสาร และรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านทาง Facebook ซึ่งสะดวกต่อการติดต่อเป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถานประกอบการควรขยายอายุการเกษียณเพื่อเปิดโอกาสให้แรงงานทำงานต่อในสถานประกอบการ

2. ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาษา ด้านคอมพิวเตอร์ การส่งเสริมการฝึกอาชีพและจัดหางานที่เหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษากำหนดแนวทางในการพัฒนาอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีดิจิทัล พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ และการวางแผนเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

2. การจัดทำหลักหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและโอกาสในการทำงานของกลุ่มผู้สูงอายุ การฝึกอบรมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ (Active Aging) และเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2552*. กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิชย์.

กุศล สุนทรธาดา และกมลชก ขำสุวรรณ. (2553). *ระดับและแนวโน้มความมีศักยภาพของผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพฯ : สมาคมนักประชากรไทย.

นภาพรณ หวานนัท และธีรวัลย์ วรรณโนทัย. (2552). *ทิศทางใหม่ของการพัฒนาการอยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : พลัสเพรส.

บรรลุ ศิริพานิช. (2550). *คู่มือผู้สูงอายุ: ฉบับเตรียมตัวก่อนสูงอายุ (เตรียมตัวก่อนเกษียณการทำงาน)*. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

ปณิธิ บราวน์. (2557). *พฤติกรรม: บทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุ และ “ทุน” ที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ*. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 30(3), 97-120.

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. (2555). *ศักยภาพของผู้สูงอายุไทยการปันผลทางประชากรและโอกาสทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในสังคมสูงวัย*. *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 4(7), 201-214.

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551). *การศึกษาวิจัยแนวทางและมาตรการส่งเสริมการมีงานทำในผู้สูงอายุ (รายงานฉบับสุดท้าย)*. *โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การ พัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ไปสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล. (2558). ปัจจัยกำหนดระดับวุฒิวิัยของผู้สูงอายุไทย. *วารสารสงขลา นครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 21(1), 139-167.

อุษา โพนทอง. (2556). การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาภาวะพหุพลังของข้าราชการกองทัพไทยตามแนวคิดวิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษาและการเรียนรู้จากประสบการณ์. (ดุชนิพนธ์ คุรุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน). คณะคุรุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Thanakwang, K., & Soonthorndhada, K. (2006). Attributes of active ageing among older persons In Thailand: Evidence from the 2 0 0 2 survey. *Asia-Pacific Population Journal*, 21(3), 113-135.